

Arvamus

„Metsanduse arengukava aastani 2030 arengustsenaariumid. Vaheversioon seisuga 30.08.2019“ kohta

Olen tutvunud 04.09.2019 Keskkonnaministeeriumi poolt 13.09.2019 koosoleku tarbeks edasi saadetud dokumentidega ja esitan oma arvamuse kirjalikult, sest ei saa koosolekul osaleda. Püüdsin olla konstruktiivne, lähtudes kutses märgitust, et koosoleku põhisisuks on arengustsenaariumide dokumendi edasine täiendamine. Üldhinnang on, et vaheversioon on huvitav ja arutelu soosiv dokument, kuid arvestatavate lünkade ja sisemiste vastuoludega, millest mõned on edasisele otsustusprotsessile suure mõjuga. Seepärast ei ole dokument minu hinnangul niisugusena veel sobiv juhtkogule ega Keskkonnaministeeriumile valikute tegemiseks, kuid on kindlasti sobiv aruteluks.

Olulisemad kommentaarid:

1. Arengustsenaariumide tõhusaks arutamiseks juhtkogus on vaja tegijatel kasvõi lühidalt lahti kirjutada joonisel 2 kujutatud **teljestiku saamise metoodika**, sh kaalutud alternatiivid ja eelistuste/hülgamiste põhjused. Tüüpiliselt lähtuvad teljed stsenaariumiloomes suurima mõjuga valiku- või ebamäärasusteguritest. Samuti oleks vaja täpsustada ajalist dimensiooni: MAK2030-I on lisaks 10 aasta perspektiivile kogu 21. sajandi perspektiiv. Kui vaadata I telge, siis mulle tundub, et majandusfookust on kirjeldatud aasta 2030 perspektiivis, aga elurikkuse (ökoloogia) fookust 21. sajandi perspektiivis. Ent kui peaks näiteks toimuma ökosüsteemiteenuste turu väljakujunemine (mis on ka MAKi probleemilahenduste osa), siis pole üldse selge, kas niisugune vastandus tekib. Ainsana on ajadimensioon täpsustatud baasstsenaariumi puhul, kus see aga ulatub just aastani 2030.
2. Teise täpsustusena oleks vaja suhtestada valitud strateegilised stsenaariumid MAKi aluseks oleva ja Eesti riigi poolt juba valitud strateegilise stsenaariumiga, nimelt **säästliku metsamajandusega**. Praegu jääb mulje, nagu oleksid esitatud arengustsenaariumid alternatiivid säästlikule metsamajandusele või siis püüdlused sellest raamistikust väljuda (samas ei ole ka Baasstsenaariumi puhul säästliku metsamajanduse mõistet sisse toodud, vaid see lähtub teiste rahvusvahelist kohustuste täitmisest). Kui on mõeldud seda, et äärmusstsenaariumid peavad ikkagi kõik mahtuma säästliku metsamajanduse raamidesse, siis võib olla vaja nende kirjeldused üle vaadata. Igatahes peab stsenaariumide arutamisel olema juhtkogul täiesti selge ettekujutus, kas need tähendaksid ka Metsapoliitika (1997) muutmist.
3. Stsenaariumid 3-4 on küsitava kirjeldusega, kuivõrd „**Globaalne**“ on teljekirjelduses märgitud nii puiduliste kui mittepuiduliste ressursside kohta, kuid stsenaariumikirjelduses on seda käsitletud tootmisteljena. Vastavalt on metsa (puidu)tootmislik juhtfunktsioon lülitatud stsenaariumide kirjeldusse topelt, mis on selgelt näha Stsenaarium 4 määratlusest. Kui telje II sisu on lokaalne-globaalne vastandus, siis peaks stsenaarium 3 keskenduma Eesti metsadele kui globaalsele ökoloogilisele väärtusele ja stsenaarium 4 Eesti metsadele kui globaalset biomajandussektorit varustavale osale. Vaja täpsustada.
4. Stsenaarium 4 on kirjutatud teistest erinevas **hinnangulises stiilis**, nimetades seda „edumeelseks“ ja „ambitsioonikaks“ ning tuues esile „koostöö teadlastega“, samas kui teistes stsenaariumides on kõige positiivsemad sõnad märksa neutraalsemad: „tasakaal“ (1), „mitmekesine“ (2) ja „paindlik“ (3). Õiglaseks hindamiseks peaks stsenaariumide kirjeldus rõhutama küll kõigi tugevaid külgi, kuid mitte peegeldama kirjutajate eelistusi. Minu seisukoht on, et iga siintoodud stsenaariumi saab kirjeldada edumeelse, ambitsioonika ja teaduspõhisena.

5. Kõigis stsenaariumides on ette nähtud, et aastaks 2030 **metsamaa pindala** ei muutu. Samas on juba praegu Vabariigi Valitsusel arutusel dokument ulatusliku metsastamisprogrammi kohta seoses kliimapoliitikaga. Kas seda varianti ei peaks siin käsitlema stsenaariumi 4 koosseisus, arvestades, et kuna plaanitud on metsastada peamiselt rohumaid, siis stsenaariumidega 2–3 see ilmselt on vastuolus?

6. Stsenaariumidesse hõlmatud **põhilahendused vajaksid terviklikku ülevaatus**. Kõige lihtsamini saab sellest aru siis, kui vaadata detaile resümeerivas Lisas 1 olukordi, kus teema on jäetud baasstsenaariumi tasemele. Mõned näited. **Planeerimisprotsessi** osas on üllatav, et stsenaarium 1 („kultuurimets“) ei oma täiendavat kaasamisvõtetikku. Ilmselt peaks see siiski olema sarnane nagu stsenaariumil 2 ning pigem on küsitav globaalselt juhitud stsenaarium 3 puhul. Samalaadne küsimus on **maaparandustaristu** puhul: miks just stsenaarium 2 on riiklikult planeeritud, kui tegemist on kohalike (öko)kogukondade huviga. Ja vastupidi: miks just „globaalne“ stsenaarium 3 arvestab maaparanduse osas maastikke ja naabruskogukondi? **Maksusüsteemi** arendamise osas on baasstsenaarium füüsilisest isikust erametsaomanike toetamise näol laiendatud ühtviisi kõigile stsenaariumidele, ehkki probleemikirjelduste alusel oleks põhjust just stsenaariumide 1–2 puhul eraldi käsitleda põlistalude ja väikemetsaomanike toetamist. **Järelevalve** täiendamine on millegipärast ette nähtud kõige vabama majandusregulatsiooniga stsenaariumis 4, ehkki võiks eeldada seda pigem rangema regulatsiooniga stsenaariumides. **Metsasektori mainekujunduse** osas võib aru saada stsenaariumi 4 suunatusest globaalsele turule, aga „ökoriigi“ turundamine peaks pigem kuuluma stsenaariumi 3 juurde, mis on aga jäetud baasstsenaariumi tasemele, nagu ka stsenaarium 1, mis ilmselt ei vähem selgitamist kohalikele inimestele kui stsenaarium 2. **Transporditaristu** kohalik huvi võiks samuti stsenaariumile 2 laiendada. Jne. Kokkuvõttes tekib mulje, et autorid kirjutasid eri stsenaariume vastavalt oma ajalistele võimalustele ning tabelit ei olegi ühiselt kooskõlastatud.

7. Lk. 11 on **metsanduse tugitegevuste** eesmärgiks seatud „et ka aastate pärast pakuks metsapuidutööstusele kvaliteetset toormaterjali“. See on liiga kitsas eesmärk, isegi tööstuse vaatenurgast, rääkimata teenussektorist või metsa avalikest hüvedest. Tuleks tervikuna uuesti läbi mõelda.

8. **Baasstsenaariumist** puudub üldse metsa kultuuriliste väärtuste edendamise komponent. Kas see on taotluslik, ja kui siis miks? Samuti võiks seal metsa esteetiliste väärtuste mainimise kõrval (lk 13, matkaradade kontekstis) olla siiski ka inimeste füüsilise ja vaimse tervise ning õuesõppe edendamise aspekt, mis seostub mitme probleemikirjeldusega, s.t kokkuvõttes mets kui rekreatiivne ja loominguiline keskkond. Inimeste tervis ja haridus on siiski riigi alusväärtused, mis ei peaks jääma ühe stsenaariumi (antud juhul stsenaarium 1) pärusmaaks. Samuti peaks baasstsenaariumis olema käsitletud „**igapäheõiguse**“ baasase, mida me Eestis metsadest eeldame ning võib-olla tuleks seda siis täiendada ka konkreetsete stsenaariumide juures (see puudutab näiteks kõrvalkasutuse, puhkemajanduse ja loodusturismiga seotud probleemipüstitusi). Hetkel on mainitud ainult stsenaariumis 1-2, et „igapäheõiguse tingimused on paranenud“, aga mida see sisuliselt tähendab, ja kas teistes stsenaariumides võivad need ka halveneda (ja kui palju)?

9. Stsenaariumidest puuduvad vastused **RMK** üldist toimimist ja funktsioone puudutavatele probleemipüstitustele. Need tuleks kindlasti lisada, kuivõrd (kas?) riigimets moodustab poole Eesti metsamaast ja hetkel ei ole RMK-le alternatiivset haldusstruktuuri kaalutud.

10. **Elurikkuse säilitamise finantsmeetmete** osa vajab täpsemat sõnastamist. Praegu ei ole see tasakaalus isegi baasstsenaariumis ja asjakohane oleks konsulteerida juristidega (vt ka augustikuist *Juridica* numbrit). Näiteks kui eraomanik soovib „rohelist“ sertifikaati, millega kaasnevad piirangud, siis

neid piiranguid ei peaks riik kinni maksma, kuivõrd tegu on turumehhanismiga. Samuti on oluline, et samaaegselt „roheliste“ toetusmeetmetega toimiks ka loodust kahjustavate majandusvõtete kõrgem maksustamine. Sellist tervikut me probleemilahenduste juures arutasime, aga arengustsenaariumid on kaldu kompenseerimise suunas.

11. **Süsinikuvaru** komponent on jäänud deklaratiivsele tasemele. Ühest küljest toob baasstsenaariumi kirjeldus lausa esile, et „universaalseks ülesandeks [on] metsamajandamise suunamine kehtestatud kliimapoliitika eesmärkide täitmiseks, eelkõige vajadusega toetada metsade süsinikuvaru säilimist pikas perspektiivis“. Samas meetmetes süsinikuvaru peaaegu ei käsitleta ja rõhk on süsiniku sidumisel (Lisa 1). Tervik on olemas ainult stsenaarium 4 puhul, kus eesmärk paistab olevat ladestamine puittoodetes ja sidumine kasvavates puudes. Aga ladu võib olla ka metsas, sh turbas. Samades kirjeldustes tuleks sidumisvõttena vähemalt esialgselt kustutada maaparandus, vt ka punkt 1c allolevas tabelis Nabuurs et al. (2017; Forests) artiklis, millele ka EMÜ metsateadlased toetust on avaldanud:

Table 1. Summation of the Climate Smart Forestry mitigation effect. All numbers are approximations.

Main Category of Forest Management Measure	Sub Measure	Mitigation Effect (Mt CO ₂ a ⁻¹)
1. Improved forest management		172
	1a. fullgrown coppice	56
	1b. enhanced productivity & improved management	38
	1c. reduced disturbances, deforestation, drainage	35
	1d. material substitution wood products	43
2. Forest area expansion		64
3. Energy substitution		141
4. Establish forest reserves		64
Total		441

12. **Stsenaariumi 3** lühikirjeldus vajab korrigeerimist: elurikkuse ühendamine avalik-kultuuriliste funktsioonidega ei tähenda üheselt tarbimist („Mets on koht, kus tarbitakse nii puidulisi kui ka mittepuidulisi saadusi“.) Enamik stsenaariumi olemusest avaneb küll konkreetsete punktide kaudu. Silma jäi siiski, et majandus peaks selles stsenaariumis põhinema üksnes „toodetel“; mina kujutleksin siin küll metsa kui ökoloogilist elu- ja puhkekeskkonda kasutatavate **teenuste** väga suurt ja mitmekesisist rolli. Aga on ka võimalik, et ma ei saa sellest „globaalsest“ teljest lihtsalt aru (pkt. 3).

13. **Stsenaariumi 4** nõrk koht on see, et suurimat pikaajalist majanduslikku tulu eeldatakse olukorrast (lk. 28), kus „Tulundusmetsade efektiivse majandamise eesmärgil on nende majandamisele seatud võimalikult vähe täiendavaid piiranguid. Iga omanik kasutab ja majandab oma tulundusmetsa oma parema äranägemise järgi.“ Minu meelest maailma loodusressursside kasutuse ajalugu ei kinnita, et majandajad suudaksid ressursse raiskamata lühi- ja pikaajalist kasu optimeerida. Teiselt poolt on ka Eesti puidutööstus olnud rahulolematu metsaomanikega, kes „ei taha majandada“. Siin peaks täiendavalt mõtlema, milline metsanduslik regulatsioon selle stsenaariumi eesmärke kõige paremini täidab, ehkki eraldi võttes on regulatiivsuse vähendamine ilmselt üks põhivalikutest küll (vt ka Rootsi *Future Forests* arengustsenaariume, 2012).

Asko Lõhmus

Tartu Ülikooli juhtivteadur, MAKi juhtkogu liige